

โคตตตัทธิต

ณ ฌายน ฌาน ฌมย ฌิ ฌิก ฌว ฌร
แทน **อปจ** **โคตต** **ปุตต** เหล่ากอ เชื้อสาย ลูก ลูกหลาน
วงศ์ โคตร บุตร

ณ
วสิฏฐส อปจจ **วสิฏฐิ-ฐิ** เหล่ากอแห่งวสิฏฐะ
โคตมสส อปจจ **โคตมิ-มิ** เหล่ากอแห่งโคตมะ
วสุเทวสส อปจจ **วสุเทโว-วี** เหล่ากอแห่งวสุเทวะ

ณายน
กจจสส อปจจ **กจจายโน** เหล่ากอแห่งกัจจะ
วจจสส อปจจ **วจจายโน** เหล่ากอแห่งวจฉะ

โมคคฺลลียา อปจจ **โมคคฺลลายน**
เหล่ากอแห่งนางโมคคฺลลีย์

ณาน
กจจान **วจจान** **โมคคฺลลान**
วิเคราะห์และคำแปลเหมือนใน *ณายน* ปัจจุบัน

ณมย
ภคินียา อปจจ **ภาคินมยโย-ยา** ลูกแห่งพี่น้องหญิง
วินตยา อปจจ **เวณตมยโย** เหล่ากอแห่งนางวินตา
โรหิณียา อปจจ **โรหิณมยโย** เหล่ากอแห่งนางโรหิณี

ณิ
ทกขสส อปจจ **ทกฺขิ** เหล่ากอแห่งทักขะ
วรสสส อปจจ **วราสี** เหล่ากอแห่งวระ
วรณสส อปจจ **วารุณิ** เหล่ากอแห่งวรณะ

ณิก
สกุยปุตตสส อปจจ **สากฺยปุตฺติโก**
เหล่ากอแห่งบุตรแห่งสักยะ

นากฺยปุตตสส อปจจ **นากฺยปุตฺติโก**
เหล่ากอแห่งบุตรแห่งชนรำ
ชินทตตสส อปจจ **เชนทตฺติโก**
เหล่ากอแห่งชินทตตะ

ณว
อุปกุสส อปจจ **โอปกโว** เหล่ากอแห่งอุปกุ
มนุโน อปจจ **มานโว** เหล่ากอแห่งมนุ
ภคฺคฺโว อปจจ **ภคฺคฺโว** เหล่ากอแห่งภคฺคฺ

ณร

วิธวาย อปจจ **เวธเวโร** เหล่ากอแห่งแม่มา
ยสมณสส อปจจ **สามณโร-รี** เหล่ากอแห่งสมณะ

ณฺย

กฺุณพนินยา ปุตฺโต **โกณพฺณณฺย** บุตรแห่งนางกฺุณพ
นิน กุโรโน ปุตฺโต **โกโรพโย** พระโอรสแห่งพระเจ้ากุ
โรโน ปุตฺโต **โกโรพโย** บุตรแห่งพี่น้องชาย
อทิตฺติยา ปุตฺโต **อาทิจฺโจ** บุตรแห่งพระอทิต

ตฺริตฺตยาทิตฺตัทธิต ฌิก

แทน *ตริตติ* เป็นต้น

นาวาย ตริตฺติ **นาวิก** ผู้ข้ามด้วยเรือ
ติเลหิ สฺสฏฺฐํ **เตลิก** (โกชน) อันระคนแล้วด้วยงา
สกฺเณน จริตฺติ **สากฺกิก** ผู้เที่ยวไปด้วยเกวียน
ราชคฺเห ชาโต **ราชคฺทิก** ผู้เกิดแล้วในเมืองราชคฤ
ราชคฺเห วสติ **ราชคฺทิก** ผู้อยู่ในเมืองราชคฤ
กาเยน กตฺ **กายิก** (กมม) ทำแล้วด้วยกาย
กายเว วตตฺติตฺติ **กายิก** (กมม) อันเป็นไปในกาย
ทวารเ นียตฺโต **โทวาริก** ผู้ประกอบแล้วในประค
สุกฺเณน หนตฺวา ชิวตฺติ **สากฺกณิก** ผู้ทำซึ่งนกเป็นอยู่
สงฺฆสส สนตฺก **สงฺฆิก** (ตต) อันมีอยู่แห่งสงฆ์ ของสงฆ์
อกฺเขน ทิพฺพตฺติตฺติ **อกฺขิก** ผู้เล่นด้วยสะกา

ราคาทิตฺตัทธิต ฌ

แทน *รตต* เป็นต้น

กสาเวน รตต **กาสาว** (วตต) (อันชน) ย่อมแล้วด้วยรสผา
ตฺมิทสส อิทฺ **มาทิส** (มีส) (เนื้อ) ของกระปือ
มคฺเช ชาโต **มาคโร** ผู้เกิดแล้วในแคว้นมคธ
มคฺเช วสฺตฺติ **มาคโร** ผู้อยู่ในแคว้นมคธ
มคฺเช อีสฺสโร **มาคโร** ผู้เป็นใหญ่ในแคว้นมคธ
กตฺติกาย นียุตฺโต **กตฺติโก** (มาโส)
(เดือน) ประกอบแล้วด้วยฤกษ์กตฺติกา
วฺยากรณํ อธิเตติ **เวยฺยากรณ** ผู้เรียนซึ่งพยากรณ์

ชาตาทิตฺตัทธิต อิม อีย กิย

แทน *ชาต* เป็นต้น

อิม

ปุโร ชาโต **ปุโรมิ** ผู้เกิดแล้วในก่อน
มฺขเม ชาโต **มฺขมิโม** ผู้เกิดแล้วในท่ามกลาง
ปจฺจา ชาโต **ปจฺจิม** ผู้เกิดแล้วในภายหลัง
ปุตฺโต อสส อตฺถิติ **ปุตฺติโม** ผู้มีบุตร
อนเต นียุตฺโต **อนฺติโม** ผู้ประกอบแล้วในที่สุด

อีย

มนุสฺสชาติยา ชาโต **มนุสฺสชาติโย**
ผู้เกิดแล้วโดยชาติแห่งมนุษย์
อสฺสชาติยา ชาโต **อสฺสชาติโย** (สโตโต)
เกิดแล้วโดยชาติแห่งม้า

ปณฺชิตชาติยา ชาโต **ปณฺชิตชาติโย**
ผู้เกิดแล้วโดยชาติแห่งบัณฑิต
ปณฺชิตชาติ อสส อตฺถิติ **ปณฺชิตชาติโย**
มีชาติแห่งบัณฑิต

กีย

อนฺธ นียุตฺโต **อนฺธิก** ผู้ประกอบแล้วในความมืด

สมุหตฺตัทธิต กณฺ ฌ ตา

แทน *สมุห* *ประชุม*, *หมู่*, *ฝูง* ...

กณ

มนุสฺसानํ สมุโ **มานุสโก** ประชุมแห่งมนุษย์
มฺยฺรานํ สมุโ **มาฺยฺโร** ประชุมแห่งนกยูง
กโปตานํ สมุโ **กาโปตโก** ประชุมแห่งนกพิราบ

ณ

มานุโส **มาฺยฺโร** **กาโปโต** *วิ-แปล เหมือน กณ* *ปัจ*
ทวินนํ สมุโ **ทวฺย** *ประชุม/หมวด (แห่งวัตถุ)* สอง
ดิณฺณํ สมุโ **ตฺย** *ประชุม/หมวด (แห่งวัตถุ)* สาม

ตา

คามานํ สมุโ **คามตา** ประชุมแห่งชาวบ้าน
ชนานํ สมุโ **ชนตา** ประชุมแห่งชน
สหายานํ สมุโ **สหายตา** ประชุมแห่งสหาย

ฐานตฺตัทธิต อีย

แทน *ฐาน* *ที่ตั้ง* *หิต* *เกือก* *อธ* *ควร*

มทนสฺส ฐานํ **มทนีย** เป็นที่ตั้งแห่งความเมา
พฺนธนสฺส ฐานํ **พฺนธนีย** เป็นที่ตั้งแห่งความผูก
ไมจฺนสฺส ฐานํ **ไมจฺนีย** เป็นที่ตั้งแห่งความแค้น

อีย-เออย แทน *อธ* (*ควร*)

ทสฺสนํ อรหฺตฺติ **ทสฺสนีย-ยา** ผู้ควรซึ่งการเห็น
ปุชฺนํ อรหฺตฺติ **ปุชฺนีย** **ปุชฺเนนฺย** ผู้ควรซึ่งบูชา
ทกฺขินํ อรหฺตฺติ **ทกฺขินฺย** ผู้ควรซึ่งทักขินา
(ในสัททพฺปิ) **อีย** แทน *หิต* (*เกือก*) *ภว* (*มี*)

อุปาทานนํ หิตํ **อุปาทานีย** อันเกือกแก่อุปาทาน
อุทฺเร ภวํ **อุทฺรีย** (โกชน) อันมีในท้อง

พหุลตฺตัทธิต อาล

แทน *ปกติ* *ปกติ* *พหุล* *มาก*

อภิขมา อสส ปกติ **อภิขมาล** มีอภิขมาเป็นปกติ
อภิขมา อสส พหฺลา **อภิขมาล** มีอภิขมา
สฺตี อสส ปกติ **สฺตาล** (ปะทโส) มีความหนาเป็นปกติ
สฺตี อตฺถ พหฺลํ **สฺตาล** (ปะทโส) มีความหนามาก
ทฺยา อสส ปกติ **ทฺยาล** มีความเ็นดูเป็นปกติ
ทฺยา อสส พหฺลา **ทฺยาล** มีความเ็นดูมาก

เสฏฐตฺตัทธิต

ตฺร ตม อียสฺส ก อีย อญฺฐ

เป็นเครื่องหมายคุณนามขันธ์วิเสส และอติวิเสส

ตฺร

ปาปโตร เป็นบาปกว่า
ปณฺชิตโตร เป็นบัณฑิตกว่า
หีนโตร เลวกว่า **ปณฺชิตโตร** ประณีตกว่า

ตม

ปาปตโม เป็นบาปที่สุด
ปณฺชิตตโม เป็นบัณฑิตที่สุด
หีนตโม เลวที่สุด **ปณฺชิตตโม** ประณีตที่สุด

อียสฺส ก

ปาปิยสฺสโก เป็นบาปกว่า

อีย

ปาปิโย เป็นบาปกว่า **กนฺนีย** น้อยกว่า
เสยโย ประเสริฐกว่า **เซยโย** เจริญกว่า

อญฺฐ

ปาปิญฺฐ เป็นบาปที่สุด **กนฺนญฺฐ** น้อยที่สุด
เสฏฺฐญฺฐ ประเสริฐที่สุด **เชฏฺฐญฺฐ** เจริญที่สุด
วิ. สพฺเพ อิม ปาปา, อยมิมํสํ วิเสสน ปาโปติ

ปาปโตร **ปาปตโม**

ตทฺสสฺตฺถิตฺตัทธิต

วี ส ลี อ ก อี ร วนตุ มนตุ ฌ

แทน *อตฺถิ* *มีอยู่*

วี

เมธา อสส อตฺถิติ **เมธาวี** มีเมธา
มายา อสส อตฺถิติ **มายาวี** มีมายา

ส

สุเมธา อสส อตฺถิติ **สุเมธโส** มีเมธาดี
ลี

ตโป อสส อตฺถิติ **ตปสี** มีตปะ (ความเพียรเผาบาป)
เตโช อสส อตฺถิติ **เตชสี** มีเดช

อิก

ทณฺโท อสส อตฺถิติ **ทณฺทิก** มีไม้เท้า
อตฺถอ อสส อตฺถิติ **อตฺถิก** มีความต้องการ

อึ

ทณฺโท อสส อตฺถิติ **ทณฺทึ** มีไม้เท้า
สุขํ อสส อตฺถิติ **สุขี** มีสุข
โกโค อสส อตฺถิติ **โกคี** มีโกคะ

ร

มฺชํ อสส อตฺถิติ **มฺชโร** มีน้ำผึ้ง (มีรสหวาน, อร่อย)
มุขํ อสส อตฺถิติ **มุขโร** มีปาก (กล้า)

วนตุ

คุโณ อสส อตถิติ **คุณวา** มีคุณ
ธน์ อสส อตถิติ **ธนา** มีทรัพย์
ปุลญา อสส อตถิติ **ปุลญวา** มีปัญญา
ปุลญ์ อสส อตถิติ **ปุลญวา** มีบุญ

มนตุ

อายุ อสส อตถิติ **อายุสมา** มีอายุ
สติ อสส อตถิติ **สติมา** มีสติ
จกขุ อสส อตถิติ **จกขุมา** มีจักขุ
ชุตติ อสส อตถิติ **ชุตติมา** มีความโพล่ง

อิมนตุ

ปุตโต อสส อตถิติ **ปุตติมา** มีบุตร
ปาปอ อสส อตถิติ **ปาปิมา** (มาโร) มีบาป

ณ

สหธา อสส อตถิติ **สหโร** มีศรัทธา
มจเณโร อสส อตถิติ **มจเณโร** มีความตระหนี่

ปกตัตถิตติ มย

แทน **ปกต** ทำแล้ว, สำเร็จแล้ว **วิการ** เป็นวิการ
สุภณณน ปกต **โสภณณมย** (ภณ) (อัน) ทำแล้วด้วยของ
สุภณณส วิกาโร **โสภณณมย** (ภณ) อันเป็นวิการแห่งของ
มตติกาย ปกต **มตติคามย** (ภณ) (อัน) ทำแล้วด้วยดิน
มตติกาย วิกาโร **มตติคามย** (ภณ) อันเป็นวิการแห่งดิน
อยสา ปกต **อโยมย** (ภณ) (อัน) ทำแล้วด้วยเหล็ก
อยโส วิกาโร **อโยมย** (ภณ) อันเป็นวิการแห่งเหล็ก

สังขยาตัตถิตติ ก

แทน **ปริมาณ** ประมาณ, **ปริมาณ**
เทว ปริมาณน อสสาติ **ทวิก** ทุก (วัตถุ) มีประมาณ ๒
ตีณ ปริมาณน อสสาติ **ติก** (วัตถุ) มีประมาณ ๓
ตตก
ต ปริมาณ อสสาติ **ตตก** (วัตถุ) มีประมาณเท่านั้น
เอต ปริมาณ อสสาติ **เอตก** (วัตถุ) มีประมาณเท่านั้น
*เอต แปลมาจาก อิม
อาวตก
ต ปริมาณ อสสาติ **ตาวตก** (วัตถุ) มีประมาณเพียงนั้น

ปุรณัตถิตติ ดิย ญ รฐ ม อี

แทน **ปุรณ** เป็นที่เต็ม

ดิย

ทวินัน ปุโรณ **ทุตโย** ที่ ๒
ตินณัน ปุโรณ **ตติโย** ที่ ๓

ญ

จตุณัน ปุโรณ **จตุตโต** ที่ ๔

รฐ

ฉนัน ปุโรณ **ฉนุโร** ที่ ๖

ม ลงได้ทั่วไป ยกเว้น **ทวิ ต จ จตุ ฉ**

ปถจณัน ปุโรณ **ปถจโม** ที่ ๕

สตตณัน ปุโรณ **สตตโม** ที่ ๗

อี ลงท้าย ๑๑-๑๘ ที่เป็น **อิต**.

เอกาทสนัน ปุโรณ **เอกาทสี** ที่ ๑๑

ทวาทสนัน ปุโรณ **ทวาทสี** ที่ ๑๒

อชฏม

อชฏณณ ทุตโย **ทิวชฏโม** ทิวชฏโม
ที่ ๒ ด้วยทั้งกิ่ง (๑ กับครึ่ง)

อชฏณณ ตติโย **อชฏมตติโย** อชฏมตติโย
ที่ ๓ ด้วยทั้งกิ่ง (๒ กับครึ่ง)

อชฏณณ จตุตโต **อชฏมจตุโต**
ที่ ๔ ด้วยทั้งกิ่ง (๓ กับครึ่ง)

วิภาคัตถิตติ ธา โส

แทน **วิภาค** ส่วน, การจำแนก

ธา

เอเกน วิภาเคน **เอกรา** โดยส่วนเดียว
ทวิหิ วิภาเคหิ **ทวิธา** โดยส่วน ๒

โส

ปเพน วิภาเคน **ปทโส**
โดยความจำแนกโดยบท
สุดเตน วิภาเคน **สุดตโส**
โดยความจำแนกโดยสูตร

ภาวัตถิตติ ตต ญย ตตน ตา ณ กณ

แทน **ภาว** ความเป็น

ตต

จนทสส ภาโว **จนทตต** ความเป็นแห่งพระจันทร์
มนุสสสส ภาโว **มนุสสตต** ความเป็นแห่งมนุษย์
ทณทโน ภาโว **ทณทตต** ความเป็นแห่งคนมีไม้เท้า
ปจกสส ภาโว **ปจกตต** ความเป็นแห่งคนหุง
นีสสส ภาโว **นีสตต** ความเป็นแห่งของเขียว

ญย

ปณทิตสส ภาโว **ปณทิจจ** ความเป็นแห่งบัณฑิต
กุสสสส ภาโว **โกสสล** ความเป็นแห่งคนฉลาด
สมณสส ภาโว **สามณญ** ความเป็นแห่งสมณะ
สุทสส ภาโว **โสทชช** ความเป็นแห่งเพื่อน
ปุริสสส ภาโว **ปุริสส** ความเป็นแห่งบุรุษ
นิปกสส ภาโว **เนปกก** ความเป็นแห่งคนมีปัญญา
อุปมาย ภาโว **อุปมม** ความเป็นแห่งอุปมา

ตตน

ปุลุชชนสส ภาโว **ปุลุชชนตตน** ความเป็นแห่งปุลุช
เวทนาย ภาโว **เวทนต์ตน** ความเป็นแห่งเวทนาย
ชายาย ภาโว **ชายตตน** ความเป็นแห่งเมีย
ชารสส ภาโว **ชารตตน** ความเป็นแห่งชู้

ตา

มุฑุโน ภาโว **มุฑุตา** ความเป็นแห่งคนอ่อน
นิททารามสส ภาโว **นิททารามตา**
ความเป็นแห่งคนมีความหลับเป็นที่มาอินดี
สหายสส ภาโว **สหายตา** ความเป็นแห่งสหาย

ณ

วิสมสส ภาโว **เวสม** ความเป็นแห่งของไม่เสมอ
สุจิโน ภาโว **โสจ** ความเป็นแห่งของสะอาด
มุฑุโน ภาโว **มททว** ความเป็นแห่งคนอ่อน

กณ

รมณียสส ภาโว **รามณียก**
ความเป็นแห่งของอันบุคคลพึงยินดี
มนุญญสส ภาโว **มานุญญก**
ความเป็นแห่งของที่เป็นที่พอใจ

ณีย

วิรสส ภาโว **วิริย** ความเป็นผู้กล้า (ความเพียร)
อลสสส ภาโว **อลลย** ความเป็นผู้เกียจคร้าน

ณเวย

สุจิโน ภาโว **โสเจยย** ความเป็นแห่งของสะอาด

พย

ทาสสส ภาโว **ทาสพย** ความเป็นแห่งทาส

อภัยยัตถิตติ ธา ถิ

แทน **ปการ** ประการ

ธา ลงหลังศัพท์นาม

เยน ปกาเรน **ยธา** โดยประการใด
เตน ปกาเรน **ตธา** โดยประการนั้น
สพเพน ปกาเรน **สพพธา** โดยประการทั้งปวง
ถิ ลงหลัง กิ และ อิม

เกน ปกาเรน **กถิ** โดยประการไร
อิมินา ปกาเรน **อิถิ** โดยประการนี้

ภขตตุ แทน **วาระ** ครั้ง **วาระ**

ตโย **วาระ** **ติภขตตุ** (สิ้น) ๓ ครั้ง, ๓ **วาระ**
พหุ **วาระ** **พหุภขตตุ** มากครั้ง, มากครว

ตถิตินอกแบบ

นิสสิตัตถิตติ **ล** แทน **นิสสิติ**

ทญฐัน นิสสิต **ทญฐล** (กम्म) อาศัยวัตถุชั่ว
เวท นิสสิต **เวทล** (สาสน) อาศัยเวท
ทญฐโน ฐาน **ทญฐล** (กम्म) เป็นที่ตั้งแห่งวัตถุชั่ว
เวทสส ฐาน **เวทล** (สาสน) เป็นที่ตั้งแห่งเวท

อุปมาตถิตติ **อียิตตต** แทน **วีย**

ธูโม **วีย** **ทิสสตีติ** **ธูมายิตต** (วัตถุ) ปรากฏดูจว้น
ติมิโร **วีย** **ทิสสตีติ** **ติมิรายิตต** (วัตถุ) ปรากฏดูจวมอก

ตถิตติ โดยสังเขป แบ่งเป็น ๓ คือ

๑. **สามัญญัตถิตติ**

๒. **ภาวัตถิตติ** ตต ญย ตตน ตา ณ กณ
(ณีย **ณเวย** พย)

๓. **อภัยยัตถิตติ** [ปการ] **ธา ถิ** (**ภขตตุ**)

สามัญญัตถิตติ แบ่งออกได้อีก ๑๓ คือ

๑. **โคตตัตถิตติ** ๘ [อปจจ **โคตต** **ปุตต**]

ณ ฌายน ฌาน **ณเวย** ฌิ ฌิก ฌว ฌเณร (**ณย**)

๒. **ตริตยาตถิตติ** [ตริติ ...] ฌิก

๓. **ราคาตถิตติ** [รตต ...] ฌ

๔. **ชาตาทถิตติ** [ชาต ...] อิม อีย กีย

๕. **สมุหัตถิตติ** กณ ฌ ตา

๖. **ฐานัตถิตติ** อีย (**อเวย**)

๗. **พหุตถิตติ** [ปกติ **พหุ**] อาล

๘. **เสฏฐัตถิตติ** [(อติ)วิเสส] ตระ ตม อียิสส กีย อิมุฐ

๙. **ตทิสสตีตถิตติ** ๙ [อถถิ]

วิ ส สี อี อี ร วนตุ มนตุ (**อิมนตุ**) ฌ

๑๐. **ปกตัตถิตติ** [ปกต **วิการ**] มย

๑๑. **สังขยาตถิตติ** [ปริมาณ] ก (**ตตก** **อาวตก**)

๑๒. **ปุรณัตถิตติ** ดิย ญ รฐ ม อี

๑๓. **วิภาคัตถิตติ** ธา โส

○ คือตถิตินามนาม นอกนั้นเป็นตถิตติคุณนาม

○ เป็นอภัยยะ ไม่ต้องแจกวิภัติ

ณ มีใน โคตต-ราคาติ-สมุห-ตทิสสตี-ภาวัตถ.

ฌิก มีใน โคตต-ตริตยาตถิต.

อีย มีใน ชาตาทิ-เสฏฐัตถ.

กณ ตา มีใน สมุห-ภาวัตถ.

อี มีใน ตทิสสตี-ปุรณัตถ.